

Альона КОЛОДОЧКА,

здобувач освітньо-професійного ступеня (фаховий молодший бакалавр)

передвищої освіти Обласного коледжу “Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук, Україна

Анастасія ПАХАР,

здобувач освітньо-професійного ступеня (фаховий молодший бакалавр)

передвищої освіти Обласного коледжу “Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук, Україна

Науковий керівник: Валентина ЛАДЯГІНА,

викладач циклової комісії викладачів філологічних дисциплін

Обласного коледжу “Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка”

Полтавської обласної ради,

м. Кременчук, Україна

ФЕМІНІТИВИ: СТАНОВЛЕННЯ НОРМИ

Фемінітиви - актуальна тема для дослідження з кількох причин. По-перше, вживання фемінітивів виражає рівноправність жінок і чоловіків у мові. По-друге, фемінітиви відображають роль жінок у суспільстві, тому жінки відчують себе більш визнаними, коли мають жіночу назву своєї професії. По-третє, зараз активно розвивається фемінізм, теорія гендеру, тому і дослідження фемінітивів стають більш популярними. По-четверте, у редакції “Українського правопису 2019” немає оновлених правил, що регламентували б уживання фемінітивів, хоча зафіксовано усталені моделі їх творення.

„Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм”

Фемінітиви – це не тільки про жінок, а й про мову, її зміни, трансформації у суспільстві та культурі. Фемінітиви – це слова жіночого роду, що є альтернативними або парними аналогічними поняттями чоловічого роду.

Відомими дослідниками фемінітивів є Марія Брус [1, с. 10], Алла Архангельська, Олена Масалітіна [6]. З погляду гендерної лінгвістики вивчали фемінітиви Михайло Гінзбург, Олена Малахова, Олена Синчак, Тетяна Архангельська, а в лінгвокультурологічному аспекті – Марія Федурко. Марія Брус у своїй науковій статті “Фемінітиви української мови в переплетінні давніх і сучасних тенденцій” [1, с. 20] та в монографії “Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування” порушує проблему історичного вивчення фемінітивів, вивчає закономірності розвитку загальних жіночих назв у писемний український період, з’ясовує теоретико-методологічні положення й підходи до з’ясування проблем творення фемінітивів [3, с. 89].

В українській мові фемінітиви відомі з найдавніших дописемних часів. Назви жінок індоевропейського та праслов’янського походження були найдавнішими за походженням у ранній писемний період. Назви осіб за діяльністю, станом, стосунками, віковими та іншими ознаками увійшли до текстів перших пам’яток української писемності (мати, сестра).

Виникнення фемінітивів залежало від рівня суспільного розвитку на кожному історичному етапі. У Київській державі соціальне розмежування населення зумовлювало позначення жінок високого та низького стану різними словами (жена, княгиня, мати, цариця), з яких назви жінок високого статусу відображалися частіше на письмі, ніж жінок низького статусу. [4]

Жінка ставала рівноправною з чоловіком у подружжі, правових стосунках, але роль жінки в суспільстві й далі залежала від становища чоловіка або батька певного соціального стану. Тільки у ХХ столітті жінка стає рівноправною з чоловіком і опановує майже всі професії, але після часів Другої світової війни жінки не могли так швидко реалізувати, тому потрібні були десятиріччя, щоб жінки могли утвердити свою професійну рівність із чоловіками. Наслідком таких процесів стало довготривале нормування фемінітивів. [3, с. 30]

Лексикографічні джерела засвідчували численну кількість фемінітивів у загальному вжитку впродовж усього XX століття.

Зупинімося на моделях утворення фемінітивів .У редакції "Українського правопису 2019" зафіксовані найпродуктивніші моделі творення фемінітивів [6; с. 39]. Нагадаємо, що утворення фемінітивів відбувається за допомогою:

- суфіксів, які додаються до назв чоловічого роду;
- через вживання двох слів (пані міністр, пані суддя).

По суті, правопис не фіксує конкретних жіночих назв посад чи професій. Він подає суфікси, за допомогою яких можна утворити фемінітиви. Всього їх понад 13, але на сьогодні продуктивними суфіксами, що визначають фемінітиви, є **суфікси: -к-, -иц-(я), -ин-(я), -ес-**. [6; с. 39].

Загалом, коли утворюємо фемінітиви, варто послуговуватись таким правилом:

- якщо можемо утворити слово за допомогою суфікса **-к-**, то утворюємо;
- якщо з **-к-** не вдається (наприклад, *фахівець, ворог, службовець*), тоді вдаємось до **-ин-** (*фахівчиня, ворогиня*) чи **-иц-** (*службовиця*). Деякі суфікси можуть утворювати варіанти фемінітивів з однаковим лексичним значенням: *акторка* і *актриса*, *водійка* і *водійчиня*, *мовознавиця* і *мовознавчиня*. [6; с. 39].

Варто пам'ятати: якщо фемінітив звучить некоректно (наприклад, електрик — електричка), то їх не утворюємо та не вживаємо.

Мовлення педагога XXI століття має бути не лише орфоепічно й орфографічно правильним, а й синонімічно розмаїтим, вирізнятися українськістю на лексичному та граматичному рівнях. Але це фемінітиви не є унікальним явищем для української мови, вони поширені також в чеській, словацькій, польській, хорватській, іспанській мовах. Пам'ятаймо про те, що норма уникнення фемінітивів в українській мові була скопійована з російської мови.

У сучасному освітньому середовищі потрібно влучно використовувати фемінітиви , але не забуваючи при цьому про їхню приналежність до певного

„Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм” стилю мовлення. Звертаємо увагу, що “Український правопис 2019” не пропонує ніяких жіночих назв посад чи професій, а тільки подає суфікси, за допомогою яких ці назви можна утворити. Зазначимо, що у чинному законодавстві України немає фемінітивів. Проте якщо більше жінок на високих посадах в українському суспільстві будуть уживати в документах фемінітиви, то це буде сприяти становленню норми, демократизації суспільного життя, мовному розвитку жіночих назв професій.

Але наразі фемінітиви доречні та доволі часто вживаються у художньому, розмовно-побутовому та публіцистичному стилях мовлення, натомість не притаманні науковому та офіційно-діловому стилям.

На нашу думку, фемінітиви є важливим аспектом української мови, вони є її складовою. Хоча в редакції “Українського правопису 2019” немає чіткої вказівки, що їх треба обов’язково вживати в усному та писемному діловому мовленні, ми все ж повинні пам’ятати, що з їх допомогою суспільство формує рівноправні стосунки між чоловіками та жінками. Варто пам’ятати, що фемінітиви – не нове явище в нашій мові, а відроджене. Уживання фемінітивів є виразною ознакою мовної особистості освітянина XXI ст., адже вони відновлюють гендерну рівність у лінгвістичному аспекті, конкретизують й урізноманітнюють мовлення, надаючи йому традиційної українськості, повертають українську мову в центральноевропейське русло.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брус М. П. Давня українська мова. Фемінітиви та їхнє походження. URL:<https://www.radiosvoboda.org/a/davnia-ukrayinska-mova/31149104.html>

(дата звернення: 02.03.2024).

2. Брус М. П. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування. Монографія URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/14875/1/%D0%9C%D0%9E%D0%9D%D0%9E%D0%93%>

V Міжнародна викладацько-студентська науково-практична конференція

[D0%A0%D0%90%D0%A4%D0%86%D0%AF.%20%D0%9C.%20%D0%9F.%20%D0%91%D0%A0%D0%A3%D0%A1.pdf](#) (дата звернення: 03.03.2024).

3. Брус М. П. Фемінітиви української мови в переплетінні давніх і сучасних тенденцій. *Вісник Львів. УН-ТУ*. 2009. Т. 1, № 46.

4. Дузь О. А. *Фемінітиви у сучасному українському дискурсі: соціолінгвістичний аналіз: кваліфікаційна робота: 054 Соціологія / Дузь Олександра Анатоліївна. Київ, 2020. 53 с.*

5. Масалітіна О. Що таке фемінітиви та чому ми їх вживаємо. URL: <https://www.village.com.ua/village/city/talk/285571-marketologinya-vodiyka-ta-pidpriemnitsya-scho-take-feminitivi-ta-chomu-mi-yih-vzhivaemo> (дата звернення: 02.03.2024).

6. Український правопис. Київ: Науково-виробн. підприємство „Вид-во “Наук. думка” НАН України”, 2019. 391 с.

7. Фемінітиви (іменники на означення осіб жіночої статі). *Тренажер з правопису української мови*. URL: https://webpen.com.ua/pages/linguistic_norm/gender_marking.html (дата звернення: 04.03.2024).